

جایگاه آرشیوهای مطبوعاتی در رشد و گسترش پژوهش در ایران

طاهره مهاجرزاده^۱

میراث مکتوب برجا مانده از پیشینیان، منابع اطلاعاتی ارزشمندی برای شناخت اوضاع فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است. در بین این آثار، منابع مطبوعاتی به دلیل انعکاس مطالب آگاهی‌بخش و انتشار پژوهش‌های بدیع از اهمیت زیادی برخوردارند. علیرغم این اهمیت و با در نظر گرفتن تعدد و پراکندگی نشریات ادواری باید به وجود یک نوع غفلت و دیرباوری در کتابخانه‌های کشور راجع به اهمیت و جایگاه این منابع و همچنین ضرورت ساماندهی آنها اشاره کرد که نتیجه این غفلت، عدم دسترس قرار گرفتن کامل بسیاری از این منابع است. همچنین باید اذعان کرد که تعداد آرشیوهای مهم و معتبر مطبوعاتی موجود در کشور نیز محدود است و با همه تلاش‌های انجام شده نمی‌توان ادعا کرد که مجموعه کاملی از مطبوعات ایرانی و فارسی زبان در کتابخانه‌های کشور یافت می‌شود. مهمترین وظیفه آرشیوها جمع‌آوری کلیه نشریات ادواری اعم از مجله، روزنامه و سالنامه و ساماندهی و نگهداری آنها بر اساس استانداردهای روز است. علاوه بر نگهداری و ساماندهی، افزایش میزان دسترس‌پذیری منابع توسط محققان و پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی آنان نیز در زمره وظایف آرشیوها است. بنابراین کتابخانه‌ها برای پاسخگویی سریع، دسترسی آسان و استفاده هرچه بهتر محققان از این منابع، راهی جز تهیه فهرست‌های کارآمد از موجودی خود و ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی ندارند. بررسی وضعیت اندک فهرست‌هایی که تا کنون توسط آرشیوها و یا محققان علاقمند تهیه و منتشر شده و به صورت پراکنده و هر یک گوشه‌ای از موجودی نشریات کتابخانه‌ها را نشان می‌دهد، بیانگر آن است که در شیوه فهرست‌نگاری از یکپارچگی و انسجام کافی برخوردار نبوده و در عمل پاسخگویی تمامی نیازهای اطلاعاتی کارشناسان حوزه مطبوعات نمی‌باشد و تعامل بیشتر مراکز مطبوعاتی را می‌طلبد. به همین منظور شورای ساماندهی و اطلاع‌رسانی میراث مکتوب ایران در سال ۱۳۸۴ با عضویت سازمان اسناد و کتابخانه ملی، سازمان کتابخانه، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر و تماشاگاه مطبوعات در کتابخانه ملی تشکیل گردید و در اردیبهشت ۱۳۸۵ نخستین هم‌اندیشی ساماندهی میراث مطبوعات ایران را به منظور آشنایی مسئولان بخش نشریه‌های ادواری در کتابخانه‌های مختلف کشور، تبادل اطلاعات و تجربیات و ایجاد هماهنگی‌های هرچه بیشتر بین آنان در محل کتابخانه ملی برگزار نمود. این شورا تاکنون فعالیت‌های مؤثر و مفیدی داشته است. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته پیرامون آرشیوهای مطبوعاتی و مسائل و مشکلات آنها؛ پیشنهاداتی جهت تکمیل آرشیوها، تهیه فهرست‌ها و اطلاع‌رسانی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

^۱ سرپرست گروه مطبوعات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، mahnazmohajer@yahoo.com

- * همکاری مدیران نشریات با آرشیوها و ارسال منظم منابع جهت تکمیل مجموعه ها
- * نظارت و تأکید وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بر اجرای قانون واسپاری
- * شناسایی مجموعه های مطبوعاتی و جلوگیری از خروج آنها از کشور از طریق جذب آنها توسط آرشیوهای داخلی
- * مدون سازی تجارب و تدوین شیوه نامه ای بومی برای مدیریت نشریات ادواری
- * استاندارد نمودن شرایط مخازن، مراقبت بیشتر و جلوگیری از صدمه دیدن نشریات موجود در کتابخانه ها و مراکز اسنادی
- * مرمت نشریات آسیب دیده و اسیدزدایی و آفت زدایی منابع با فواصل زمانی منظم
- * روزآمد سازی اطلاعات فهرست کتابخانه ها
- * تعیین و رعایت استانداردها و وحدت رویه معیارمند در تهیه فهرست ها
- * جلوگیری از موازی کاری در تصویر برداری و دیجیتال سازی نشریات
- * همکاری آرشیوها در تهیه تصویر دوره کامل هر نشریه
- * تهیه تصویر نشریاتی که اصل آن در ایران موجود نیست از کتابخانه های خارج از کشور در قالب تفاهم نامه های فرهنگی
- * تقویت و حمایت شورای ساماندهی مطبوعات ایران توسط کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و فعال نمودن آن در جهت سیاست گذاری در حوزه نشریات ادواری
- * توانمندسازی علمی کارشناسان حوزه مطبوعات در کتابخانه ها از طریق برگزاری همایش ها و کارگاه های آموزشی و تبادل اطلاعات و تجربیات
- * تهیه فهرست مشترک نشریات موجود در آرشیوهای مطبوعاتی کشور
- * ایجاد پایگاه جامع اطلاع رسانی مطبوعات
- * ارائه خدمات از راه دور

منابع موجود در آرشیوهای مطبوعاتی کتابخانه ها، بسته به سیاست ها و خط مشی های جمع آوری منابع به صورت محلی، منطقه ای و ملی گردآوری می گردد. آرشیو مطبوعات آستان قدس رضوی از آنجا که تنها آرشیو

مطبوعاتی در خراسان و شرق کشور است از سویی آرشیوی محلی و منطقه ای تلقی می شود و از سوی دیگر به لحاظ کمیت و کیفیت منابع و همچنین جایگاه کتابخانه آستان قدس در خاورمیانه و جهان اسلام، آرشیوی ملی و فراملی محسوب می گردد. بنابراین رسالت جمع آوری تمامی نشریه های ایرانی و همچنین مطبوعات فارسی زبان چاپ خارج از کشور را بر عهده دارد و توانسته با اهمیت دادن به مدیریت نشریات ادواری و بهره مندی از نیروهای متخصص به این مهم دست یابد و در کنار آن نیز با تهیه فهرست های جامع و ارائه خدمات حضوری و غیرحضوری از طریق نشریات چاپی و الکترونیکی پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی محققان و پژوهشگران داخل و خارج کشور باشد.

گروه مطبوعات آستان قدس امید دارد در جوار بارگاه حضرت رضا (ع) و بر اساس چشم انداز خود بتواند به جایگاه فعال ترین و غنی ترین آرشیو مطبوعاتی در ایران و یکی از مهمترین آرشیوهای مطبوعاتی در جهان اسلام دست یابد.